

Muutosten tekijää ja ymmärtäjää muistaen

■ PIRKKO NUOLIJÄRVI

Auli Hakulinen ja Risto Jaakkola (toim.): *Klaus Mäkelän tekstit, teot ja elämä*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 65. 2014.

Tammikuussa 2014 sukulaiset, ystävät ja kollegat saattoivat viimeiselle matkalleen professori Klaus Mäkelän. Muutaman kuukauden kuluttua ilmestyi ystävien ja kollegoiden kokoama muistokirja, joka kertoo lahjakkaasta ja poikkeuksellisen terävänäköisestä ja analyttisestä ihmisestä ja tutkijasta. Samalla kirja kertoo yhteiskunnan muutoksista, joita tekevät lopulta aina ihmiset, eivät abstraktit voimat. *Klaus Mäkelän tekstit, teot ja elämä* -teoksesta käy erinomaisesti ilmi, että joillakin ihmisillä on lähtemätön vaikutus muutosten syntymiseen. Sellainen ihminen oli Klaus Mäkelä.

Kirjan kirjoittajina on sosiologeja, sosiaalipoliitikkoja, kielitieteilijöitä, lääkäreitä, poliitikkoja, ministeriöiden virkamiehiä ja juristeja, mutta myös muilla elämäntiloilla toimineita. Eri aloja edustava kirjoittajakunta osoittaa, miten laajalle Mäkelän vaikutus ja kontaktit ulottuivat ja miten monessa hän oli mukana. Sellaiset otsikot kuin Katarina Eskolan ”Kansantribuuni”, Lars D. Erikssonin ”Den aldrig ifrågasatte reforma-

torn”, Risto Kolasen ”Sosialidemokraattinen aatevaikuttaja”, Risto Heiskalan ”Klaus tutkimuksen ohjaajana”, Ilkka Armisen ”Erityisyyden kuvaaja”, Marja-Leena Sorjosen ”Klaus – kielitieteilijäkö?”, Anne Mäntysen haastattelu ”Klaus Mäkelä *Virittäjän* kunnialukija”, Tom Sandlundin ”En gustaviansk tjänsteman” ja Elina Haavio-Mannilan ”Pokerinpelaajat” kertovat Mäkelän monista kasvoista ja toiminnan aloista. Kirjoittajien joukossa on myös kolme Mäkelän ulkomaista kollegaa, Wienin yliopiston sosiologian professori Irmgard Eisenbach-Stangl, Melbournen ja Tukholman yliopiston professori Robin Room ja Norjan päihdetutkimuskeskuksen tutkimuspäällikkö Astrid Skretting.

Kirjan artikkelit tarjoavat lukijalle kuvan aktiivisen ihmisen elämäntaustasta. Yhteiskunnallisista asioista kiinnostuminen ja mielipiteiden ilmaiseminen näkyi jossain määrin jo kouluvuosina, ja opiskeluvuosina Mäkelän yhteiskunnallinen toiminta vain vahvistui. Sittemmin hänen kokemustaan ja asiantuntemustaan käytettiin 1960-luvun ja 1970-luvun uudistuksissa ja niitä valmistelemissa ponnisteluissa. Alkoholitutkimussäätiössä Mäkelä vaikutti monien tutkijoiden ja tutkijaryhmien työhön niin laitoksen sisällä kuin laajalti sen ulkopuolellakin. Tutkimuksen eettisten kysymysten pohtiminen kuului olennaisena osana Mäkelän työhön, ja tiedeyhteisössä vaikuttaminen jat-

kui viimeiseen asti. Elämään kuului jatkuva keskustelu, jota saattoi käydä niin ruokapöydässä kuin pokeripöydässä, niin lukupiirissä ja seminaareissa kuin satunnaisissa tapaamisissa. Viimeisinä vuosinaan ja jo aiemminkin Mäkelä keskittyi humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tutkimusaineistojen käytön kysymyksiin. Niin kuin monet teoksen kirjoittajat toteavat: yhteiskuntatieteilijä oli kiinnostunut kaikesta. Ei kuitenkaan urheilusta eikä ornitologiasta, kuten koulutoveri Tapani Brotherus tietää kertoa.

Suomen kieli oli aina läsnä; sen väsymätön tarkkailija ja analysoija Mäkelä oli, ja sen tutkimuksen suuntautumiseenkin hän vaikutti ratkaisevalla tavalla. Hän tutustui kielentutkimuksen uusiin virtauksiin ja esitti punnittuja näkemyksiä kielestä ja kielenkäytöstä. Sitä paitsi kieli oli hänen mielestään siksi niin kiinnostavaa, ”että se on niin hillittömän vänkää”, kuten hän toteasi Anne Mäntysen haastattelussa. Mäkelä oli suomen kielen puolestapuhuja ja kannusti suomen kielen tutkijoita monella tavoin avaten uusia näkökulmia ja tehden konkreettisia ehdotuksia. Tätä Mäkelän ehtymätöntä kiinnostusta kieleen ja hänen taitavaa kynänjälkeään kuvaavat artikkeleissaan Auli Hakulinen ja Marja-Leena Sorjonen. Mäkelän tyylikäs artikkeli ”Kulttuurisen muuntelun yhteisöllinen rakenne Suomessa”, johon useampikin kirjoittaja viittaa, kuuluu nuoremmankin suomalaisen sosiologivistin lukulistaan, koska sii-

nä Mäkelä haastaa pohtimaan kielellisen vaihtelun luonnetta ja harkuttelee keskustelemaan, jopa väittämään vastaan.

Mäkelä jätti jäljen moneen asiaan ja vaikutti suomalaiseen yhteiskuntaan ja tutkijayhteisöön enemmän kuin moni tietääkään tai osaa aavistaa. Voisi luulla, että tällaisen ihmisen muistokirja olisi hymistelevä. Vaan eipä ole. Teoksesta välittyy vahvasti kunkin kirjoittajan rehellinen käsitys Mäkelästä, ja artikkelit kertovat konkreettisesti toiminnasta, jolla oli aina päämäärä. Kaipaus ja menetyksen tunne on sekin monissa kirjoituksissa läsnä, kuten Ilkka Taipaleen hämmentynyt kysymys ”Keneltä minä nyt kysyisin?” osoittaa. Läsnä on myös ymmärrys siitä, että kun kuolema tulee pokeripöytään ja hiipii kutsu-matta lukupiiriin, se voittaa lopulta aina. Sitä se ei vie, mikä oli.

Kirjan ansiosta nuorempikin lukija saa kuvaa siitä, miten Mäkelä oli Yhdistys 9:ssä, Marraskuun liikkeessä, Sadankomiteassa ja lukuisissa muissa ryhmissä ja verkostoissa ideoimassa ja luomassa lähes kaikkea sitä, mitä me tänään pidämme itsestäänselvyytinä. Siksi suosittelen kirjaa erityisesti kaikille nuorille tutkijoille, joilla on se tunne, etteivät he ehdi elää ja osallistua, kun yhä syvenevä ja usein kapenevakin tutkimuskohde vie kaiken ajan ja energian. Kirja kannustaa näkemään, että yhteiskunnallinen toiminta antaa ideoita ja uusia voimia ja että aina kannattaa yrittää muuttaa maailmaa, vaikka tähän uskomisen näinä aikoina kovilla onkin.

Kirjoittaja on professori ja Kotimaisten kielten keskuksen johtaja.